

Profitorientált oktatás a fejlődő országokban*

Rózsás Tamás

James Tooley

The Beautiful Tree

A Personal Journey Into How the World's Poorest People are Educating Themselves

USA: Cato Institute, 2013, p. 302

ISBN: 978-1-939709-12-7 (paperback)

A számos fejlődő országban is alapos helyszíni tapasztalatot szerzett, több mint negyedszázada oktatásfejlesztéssel foglalkozó brit professzor, *James Tooley* könyve Afrika, India és Kína legszegényebbjeinek példáján mutatja be, hogy milyen sokra értékelik a világ szegényei a tanulást, és milyen találmányos a piac az elérhető lehetőségek biztosításában ott, ahol a rosszul működő helyi közigazgatás mellett a fejlett országokból érkező támogatás és a nemzetközi segélyszervezetek is kudarcot vallanak.

A könyv a szerző Indiában, Nigériában, Ghánában, Kínában, Kenyában és Zimbabweban folytatott, többéves helyszíni kutatásainak tapasztalataira épül, és az érintett országok legszegényebb diákjainak alapfokú oktatásával foglalkozik.

Tooley 2000 januárjában a Világbank által finanszírozott, az indiai elit számára luxusoktatást biztosító, drága magániskolák tanulmányozására irányuló kutatás alkalmával, szabadidejében bukkant a legszegényebbeknek olcsó, elérhető és a helyi állami közoktatásnál sokkal színvonalasabb oktatást biztosító magániskolák egész sorára Haidarábád nyomornegyedében. Ez a meglepő felfedezés indította a szerzőt arra, hogy más fejlődő országokban vizsgálódva ellenőrizze: csupán véletlen kivételként felbukkanó jelenségről van-e szó, vagy a nyereségérdekelt kisvállalkozásként működő, olcsó magániskolák valóban a megoldást jelenthetik a világ legszegényebbjei számára?

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Rózsás Tamás a Magyar Nemzeti Bank elemzője. E-mail: rozsast@mnbb.hu.

Tooley helyi szakemberekből, diákokból és Indiában néhány fiatal apácából toborzott kutatócsapatai több kontinensen több helyszínt vizsgáltak, és először mindenhol értetlenséggel és megütközéssel szembesültek. Nem volt elég, hogy a helyi oktatáspolitikusok és köztisztviselők egyáltalán nem tudtak az országukban működő, számos olcsó magániskoláról, de el sem tudták képzelni azok létezését. Az indiai Haidarábád mellett *Tooley* egy sor szegényeket kiszolgáló magániskolát talált Nigériában, köztük a Lagos-lagúnában úszó, 200 óvodás és általános iskolás gyermeket tanító Ken Ade magániskolával, amely csupán egy volt a Lagos Makoko nevű nyomornegyedében működő 26 magániskola közül.

Hasonló eredménnyel zárult a szerző kutatása Ghánában is, ahol Accra környékén minden találomra kiválasztott faluban talált magániskolát. De ugyanígy számos magániskolára bukkant Kína észak-nyugati tartományában, Kanszuban is, ahol a helyi hivatalnokok az ország hivatalos ideológiájára hivatkozva, logikailag lehetetlennek tartották magániskolák létezését. Kenyában a nagyvárosokban és vidéken is sok magániskola működött azután is, hogy az állami oktatást ingyenessé tették. Erre egyébként sok fejlődő országban az állami közoktatásban is csak az utóbbi években került sor, de van, ahol még ma is fizetni kell a szülőknek az állami iskoláért.

Zimbabweban *Tooley*t a 2005. áprilisi választások előtt két nappal a kormánypárt föld alatti, ablaktalan biztonsági irodájában hallgatták ki, mert gyanúsnak és érthetetlennek találták a magániskolák iránti érdeklődését. Végül a párt vezetésétől érkezett telefonhívás után azért engedték el, mert a párt területi elnökének lánya is a szerző egyik helyi segítőjének magániskolájába járt.

Amikor a tényekkel szembesülve, a helyi hivatalnokok nem tagadhatták tovább a szegényeket kiszolgáló magániskolák létezését, azok színvonalát kérdőjelezték meg. Az általános érvelés szerint a szegény, tudatlan szülők nem lehettek képesek az oktatás színvonalának megítélésére, így a gyerekek számára megfelelő iskola kiválasztására és az ott folyó tanítás minőségének ellenőrzésére sem. A szerző állami- és magániskolákban tett, számos látogatása azonban mást bizonyított. Míg az állami iskolák valóban több pénzből, tágasabb és szebb épületekben működtek, tanítás gyakran szinte egyáltalán nem folyt bennük. Jellemzőek voltak a tanári hiányzások, késések, a tanári állások elnyerésével kapcsolatos korrupció és a gyerekek tanulására és problémáira fordított figyelem hiánya. Az állami iskolák nagyobb létszámúak voltak, de messze estek a gyerekek lakóhelyétől, akiknek ezért zsúfolt és veszélyes nyomornegyedeken át kellett volna eljutniuk minden nap az iskolába. Ezzel szemben a magániskolák tulajdonosai szigorúan vették a tanári hiányzást, és megkövetelték a gyerekekre való odafigyelést, mert saját megélhetésük és vállalkozásuk jövője múlt rajta. A rendszerint kisebb magániskolák emellett helyben voltak, a tulajdonosok és a tanárok jól ismerték a gyerekek és a szülők hétköznapi problémáit, jobban alkalmazkodtak azokhoz. Minden vizsgált helyszínen általános volt az is, hogy a magániskolákban az árván maradt gyerekek és néhányan a többieknél is szegényebbek közül ingyen tanulhattak.

A világ különböző tájai mellett *Tooley* könyve a múltba is tesz egy utazást. Ennek keretében bemutatja, hogyan tette tönkre a brit uralom – elsősorban a whig politikus, *Thomas Babington Macaulay* vezetésével – azt a hagyományos indiai közoktatási rendszert, amelynek módszereit egyébként *dr. Andrew Bell* tiszteletes munkája nyomán a korabeli Angliában is sikerrel alkalmazták és mintának tekintették. *Tooley* a korabeli India és Anglia oktatási rendszerének fejlődését összehasonlító történeti adatokkal igazolja, hogy a britek 19. századi reformjaikkal nemhogy felépítették volna az új indiai oktatási rendszert, hanem tönkretették a meglévő és jól működő régit, azaz *Tooleynak* egy indiai szerzőtől átvett hasonlatával megfogalmazva: kicsavarták a gyönyörű fát.

Végül a könyv ismerteti a nemzetközi szervezetek, valamint a támogatott és támogató országok kormányai számára dolgozó oktatásfejlesztési szakértők általános vélekedését és a szegények számára nyújtott, olcsó magánoktatással szembeni, mélyen gyökerező ellenérzéseik mögötti tényezőkre is rámutat. A szakértők elvei a gyakorlatban a megfelelő ösztönzők hiánya és a fejlődő országok közigazgatásának súlyos hiányosságai miatt nem működnek, míg az olcsó magániskolák a gyakorlatban is a tényleges megoldást nyújtják a szegény gyerekek nagyobb részének taníttatására.

Tooley maga is részt vesz ebben a munkában. Társalapítóként közreműködik két olyan szervezet tevékenységében is, amelyek a legszegényebbek számára elérhető, alacsony költségű magániskolákat létesítenek elmaradott térségekben. Az Omega Schools Ghánában, az Empathy Learning Systems az indiai Haidarábádban működik. Az, hogy *Tooley* maga is részt vesz e két szervezet munkájában, mutatja, hogy a szerző nem csupán hisz a könyvében bemutatott megoldás sikerében és előnyeiben, hanem valóban jól ismeri a legszegényebbeknek kínált, profitorientált magánoktatás lehetőségeit és előnyeit.